

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
مُحَمَّدٌ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

بررسی سوالات تشریحی ، نکات
کلیدی و تست های کتاب تاریخ

یازدهم

از دروس ۱۱، ۸، ۳

تهیه و تنظیم : مریم ساقی

آموزشگاه قهستان

سال تحصیلی ۹۶-۹۷

خلاصه درختی درس ۳

اسلام در مکه

بعثت حضرت محمد (ص) و دعوت
به اسلام

شبه جزیره عربستان در آستانه
ظهور اسلام

در اندیشه
پایگاهی جدید
برای اسلام

تحریم و محاصره
اقتصادی
و اجتماعی بنی
هاشم

دعوت عمومی و
عکس العمل
سران قریش

دعوت
خاص
و محدود

بعثت
پیامبر

علم و
فرهنگ

دین و
اعتقادات

اقتصاد
و معیشت

نظام
اجتماعی
و سیاسی

بررسی دوران ابتدای دعوت به اسلام و
تلاش های پیامبر و یارانش و واکنش
دشمنان آنان

- شناخت شبه جزیره عربستان در آستانه ظهور اسلام با
معیارهای بالا
- درک دشواری وضعیت پیامبر و پیروانش با توجه به
شرایط موجود

نکات کلیدی

- شبه جزیره عربستان مسکن دیرینه اقوام **عرب** است .
- قبایل عرب شمالی به **عدنانی** و قبایل عرب جنوبی به **قحطانی** معروف بودند.
- وابستگی شدید اعراب به قبیله خود، موجب بوجود آمدن **عصیت قبیله ای** شده بود.
- مرکز اصلی بازرگانی شهر **مکه** بود .
- مکه بر سر راه **یمن** به **شام** قرار داشت .
- برجسته ترین دستاورد فرهنگی اعراب در دوران جاهلیت **شعر و شاعری** بود.
- همزمان با ظهور اسلام بیشتر ساکنان شبه جزیره عربستان **بت پرست** بودند.
- در شبه جزیره عربستان یهودیان در **یثرب** و مسیحیان در **نجران** ساکن بودند.

- با نزول سوره **علق** رسالت الهی حضرت محمد(ص) آغاز شد .
- حضرت محمد(ص) در **۲۷ رجب** یا به عبارتی دیگر در **رمضان** سالی که به **۴۰ سالگی** رسیده بودند به پیامبری مبعوث شدند.
- دعوت آشکار پیامبر **۳ سال پس از بعثت** آغاز شد .
- با نزول آیه **۹۴ سوره حجر** دعوت عمومی پیامبر آغاز شد.
- هدف مشرکان از تحریم بنی هاشم این بود که **ابوطالب و طایفه اش ناچار شوند پیامبر را تنها بگذارند.**
- ادیان معروف شبه جزیره عربستان **بت پرستی، حنفا، مسیحیت، یهود، زرتشتی، مانوی** بوده است.
- حضرت محمد پیش از بعثت در **غار حرا** به راز و نیاز با خدا می پرداخت .
- حضرت محمد(ص) پیش از ولادت **پدرش عبدالله** و در سن شش سالگی **مادرش آمنه** را از دست داد.

- پیامبر در آغاز به صورت محدود و تا حدودی **پنهانی** افراد را به پرستش خدای یگانه و **ایمان به روز رستاخیز** دعوت کرد.
- اولین ایمان آورنده به پیامبر **حضرت خدیجه (س)** ، اولین مرد ایمان آورنده **حضرت علی (ع)** ، اولین زن ایمان آورنده **حضرت خدیجه (س)** و اولین ایمان آورنده بیرون خانه پیامبر **ابوبکر بن ابی قحافه** بود.
- تحریم اقتصادی و اجتماعی قریش علیه طایفه بنی هاشم به مدت **سه سال** و تا سال **دهم بعثت** ادامه یافت و در آن مدت **حضرت خدیجه (س)** و **ابوطالب دو حامی بزرگ پیامبر از دنیا رفتند.**

سوالات تستی

۱. عربستان در کجای فلات ایران واقع است ؟

ب) شمال و شمال شرق

الف) جنوب و جنوب غرب

ت) شمال و شمال غرب

ج) جنوب و جنوب شرق

۲. چرا در عربستان قبل از اسلام نمی توان قدرت و نفوذ سیاسی قبیله قریش را به منزله حکومت پایدار شمرد ؟

الف) زیرا تا هنگام ظهور اسلام قبیله های عرب پراکنده بودند و حکومت فراگیری نبود.

ب) زیرا اعراب به دو دسته عدنانی و قحطانی منسوب بودند و تابع یک قبیله نبودند.

پ) به خاطر وجود قبایل یهودیان و مسیحیان در عربستان

ت) زیرا متکی به تشکیلات سیاسی، اداری و نظامی منظم و منسجمی نبود

۳. کدام مورد از مشخصات آیین بت پرستی در عربستان قبل از ظهور اسلام نیست ؟

الف) اعتقاد به الله به عنوان خدای بزرگ

ب) اعتقاد به جهان پس از مرگ

پ) نثار قربانی ها و نذرهای فراوان

ت) بجا آوردن سنت ابراهیمی حج با عقابد و آداب و رسوم شرک آلود

۴. جنگ ها و نزاع های اعراب پیش از اسلام

الف) همگی جنگ های قبیله ای بود.

ب) به قصد شرف قبیله ای انجام می شد.

پ) موجب ارزش بیشتر فرزندان پسر میان اعراب می شد.

ت) عامل ایجاد تعصب قبیله ای میان اعراب بود.

۵. به کدام دلایل قبیله قریش قبل از ظهور اسلام قدرت و نفوذ سیاسی قابل توجهی بر قبایل دیگر عربستان داشت؟

۱. در اختیار داشتن اداره کعبه
۲. تشکیلات سیاسی، اداری و نظامی منسجم

۳. در اختیار داشتن بخش عمده تجارت داخلی و خارجی
۴. تعصب قبیله ای زیاد و پیروزی در جنگ ها

ت(۲،۳)

پ(۱،۴)

ب(۱،۲،۳)

الف(۲،۳،۴)

۶. قرآن کریم از زمانه واجتماعی که پیامبر در میان آن مبعوث شد با کدام صفت یاد کرده است؟

ب(جاهلی)

الف(جهالت)

ت(تعصب)

پ(نادانی)

۷. کدام مورد از ویژگی های دعوت پیامبر در سه سال آغازین بعثت بود ؟

الف) در این مدت گروهی از قشرهای جوان، فقیر و مستضعف دعوت ایشان را پذیرفتند.

ب) دعوت پیامبر در این سه سال محدود به خانواده و خویشاوندان نزدیک بود.

پ) در این مدت پیامبر و پیروانش در خانه کعبه نماز می گذاردند.

ت) حضرت خدیجه (ع)، علی (ع) و ابوطالب اولین ایمان آورندگان به اسلام بودند.

۸. کدام مورد از دلایلی نبود که در سال های آغازین دعوت عمومی مشرکان را از درگیری با

پیامبر و برخی دیگر از مسلمانان باز می داشت ؟

الف) پیامبر متعلق به قبیله و طایفه نیرومندی بود.

ب) ممکن بود به برانگیخته شدن تعصبات قبیله ای بینجامد.

پ) ممکن بود از تجارت پرسود خود با شمال و جنوب عربستان محروم شوند.

ت) احتمال بروز جنگ و خونریزی وجود داشت.

۹. از میان طائفه بنی هاشم، چه افرادی و به کدام دلیل حاضر به حمایت از پیامبر نشدند؟

الف) کسانی که به اسلام ایمان نیاورده بودند- به دلیل اعتقاد راسخ به بت ها

ب) کسانی که به اسلام ایمان نیاورده بودند- به خطر افتادن منافع تجاری شان

پ) تنها ابولهب به دشمنی با پیامبر پرداخت- به دلیل اعتقاد راسخ به بت ها

ت) تنها ابولهب به دشمنی با پیامبر پرداخت- به خطر افتادن منافع تجاری اش

۱۰. عکس العمل مردم طائف به سفر پیامبر (ص) به آن شهر و دعوت آنان به پذیرش اسلام چه بود؟

الف) ابتدا از پیامبر استقبال کردند اما در نهایت ایشان را از شهر خود راندند.

ب) با مسلمانان روابط اقتصادی برقرار کردند.

پ) با بی احترامی و اهانت آن حضرت را از شهر راندند.

ت) برای بستن پیمان با مسلمانان و پذیرش اسلام با پیامبر وارد گفتگو شدند.

کلید سوالات تستی

۱. الف
۲. ت
۳. ب
۴. پ
۵. پ
۶. ب
۷. الف
۸. پ
۹. ت
۱۰. پ

سوالات تشریحی

۱. نظام اجتماعی عربستان در آستانه ظهور اسلام چگونه بود؟
۲. مفهوم قبیله در جامعه عربستان به چه معنا بود؟
۳. شاخص ترین سنن و ارزش های حاکم بر نظام قبیله ای شبه جزیره عربستان را ذکر کنید؟
۴. تعصب یا عصبیت قبیله ای چگونه به وجود می آمد و چه نقشی در بین مردم عرب داشت؟
۵. صفات اخلاقی مردم شبه جزیره عربستان دوران پیش از اسلام را بیان کنید.
۶. مقام و منزلت زن در عربستان پیش از اسلام چگونه بود؟

۷. چرا در نظام اجتماعی عربستان پیش از اسلام مردان قبیله فقط به پدارن خود افتخار می کردند؟

۸. نظام سیاسی عربستان قبل از ظهور اسلام چگونه بود؟

۹. چرا حکومت فراگیر در آن شبه جزیره شکل نگرفته بود؟ دلایل آن را ذکر کنید.

۱۰. در شبه جزیره کدام قبیله دارای قدرت بیشتری بود؟ چرا؟

۱۱. چرا قدرت قریش حکومت پایداری در عربستان نتوانست ایجاد کند؟

۱۲. مردم شبه جزیره از چه طریقی معاش خود را تامین می کردند؟ اقتصاد آنها بر چه پایه ای بود؟

۱۳. وضعیت تجارت در عربستان چگونه بود؟

۱۴. اوضاع علمی و فرهنگی در بین مردم عربستان پیش از ظهور اسلام چگونه بود؟

۱۵. حنفا به چه کسانی می گفتند؟

۱۶. ویژگی های آیین بت پرستی در عربستان چه بود ؟

۱۷. مفهوم جاهلیت به چه معناست ؟

۱۸. الله در بین بت پرستان چه جایگاهی داشت ؟

۱۹. وضعیت خانه کعبه در آستانه ظهور اسلام چگونه بود ؟

۲۰. با نزول کدام آیه دعوت عمومی پیامبر آغاز شد ؟

۲۱. عکس العمل سران قریش نسبت به دعوت پیامبر چه بود ؟

۲۲. سران مشرک از چه زمانی با پیامبر مقابله کردند ؟

۲۳. دلایل دشمنی و مخالفت سران قریش با پیامبر و اسلام را توضیح دهید ؟

۲۴. مهمترین راه مشرکان برای مخالفت با پیامبر چه بود و چه نتیجه ای در برداشت ؟

۲۵. پس از آنکه سران قریش در جلب رضایت ابوطالب برای عدم حمایت از پیامبر ناکام ماندند چه تصمیمی گرفتند؟

۲۶. بنی هاشم برای کاهش اثر مخرب محاصره اقتصادی-اجتماعی چه اقداماتی کردند؟

۲۷. تحریم اقتصادی اجتماعی بنی هاشم چگونه پایان یافت؟

۲۸. پیامد رحلت ابوطالب برای پیامبر چه بود؟

۲۹. برخورد مردم طائف با پیامبر چگونه بود؟

۳۰. عامل زمینه ساز هجرت تاریخی پیامبر از مکه به یثرب چه بود؟

پاسخ سوالات تشریحی

۱. ساکنان عربستان را قبیله ها و طایفه های گوناگون عرب تشکیل می دادند و هریک از آنها بر پایه نسب نامه هایی که سینه به سینه منتقل شده بود، خود را به یکی از دو دسته قحطانی(جنوبی) و عدنانی(شمالی) منسوب می کردندو در آن زمان زندگی چادرنشینی و نظام قبیله ای در سرتاسر این سرزمین رواج داشت؛ حتی در محدود شهرهایی مانند مکه، طائف و یثرب با وجود سکونت مردم در خانه های ساخته شده از سنگ و گل، نظام قبیله ای همچنان استوار و محکم بود.
۲. یک واحد اجتماعی سیاسی مستقل به حساب می آمد و شامل تمام مردمی می شد که دارای نیای مشترک بودند و با یکدیگر پیوند خونی داشتند.
۳. افتخار به حسب و نسب، احترام به روابط خونی و خویشاوندی، اطاعت بی چون و چرا از رئیس یا شیخ قبیله و پشتیبانی بی قید و شرط از هم قبیله گان در هر شرایطی بود.

۴. وابستگی شدید اعراب به قبیله خود، موجب به وجود آمدن تعصب قبیله ای شده بود که نقش زیادی در بروز جنگ و خون ریزی های پی در پی در بین اعراب داشت.

۵. مهمان نوازی، شجاعت، سخاوت، مروت و استقامت در برابر مشکلات و سختی های زندگی

۶. جایگاه پایینی داشتند . در همین زمینه قرآن به موقعیت حقارت آمیز زن در میان اعراب جاهلی اشاره کرده و آنان را به سبب داشتن چنین اخلاقی نکوهش کرده است.

۷. زیرا در جامعه ای که ارزش انسان به قوت بازو و نیروی جنگاوری بود بسیاری از پدران و خانواده ها آرزو داشتند که فرزندشان پسر باشد تا بتواند از راه جنگ و راهزنی، غنیمت به چنگ آورد. با فرزند پسر عزت و شرافت قبیله حفظ می شد.

۸. قبایل عرب به صورت پراکنده و جدا از هم می زیستند و حکومت فراگیر و قدرتمندی وجود نداشت .

۹. الف. به دلیل موقعیت بیابانی و شرایط اقلیمی شهرها و آبادی های عربستان موقعیتی دور از هم و پراکنده داشتند. ب. هر قبیله ای خود را برتر می دانست و تعصبات قبیله ای اجازه نمی داد تحت تسلط قبایل دیگر باشند. پ. اختلاف و جنگ های متعدد بین قبایل

۱۰. قبیله قریش - ۱. به سبب در اختیار داشتن اداره کعبه ۲. تجارت با سرزمین های دور و نزدیک

۱۱. زیرا قبیله قریش متکی به تشکیلات سیاسی، اداری و نظامی منظم و منسجمی نبود و ثبات لازم را نداشت.

۱۲. بدلیل شرایط آب و هوایی گرم و خشک اغلب از طریق پرورش معدودی بز و شتر و راهزنی زندگی خود را می گذراندند، البته در برخی مناطق آن مانند یثرب، طائف و یمن کشاورزی وجود داشت.

۱۳. تجارت وضع خوبی داشت و دادو ستد با سرزمین های مجاور عربستان از اهمیت فراوانی برخوردار بود. سران قریش از طریق تجارت با شام و دیگر سرزمین های اطراف شبه جزیره عربستان سود سرشاری کسب می کردند.

۱۴. آنان به علم و دانش توجهی نداشتند و در سراسر عربستان از مراکز علمی خبری نبود. از نظر تمدنی نیز فاقد دستاوردهای قابل توجهی بودند و ویژگی های زندگی صحرانشینی بر شهرنشینان نیز غلبه داشت.

۱۵. به پیروی از حضرت ابراهیم از پرستش بت ها کناره گیری می کردند و از گوشت قربانی آنها نمی خوردند.

۱۶. الف. بت ها و سنگ های چوبی متعددی را می پرستیدند و قربانی و نذرهای فراوانی نثار آنها می کردند ب. به جهان پس از مرگ اعتقادی نداشتند پ. سنت ابراهیمی حج را به جا می آوردند اما آن را با عقاید، آداب و رسوم شرک آلود آمیخته بودند.

۱۷. دلالت بر فرهنگ و اخلاق خشن، گستاخ و کینه جویی دارد که از خلق و خوی تند و سرکش اعضای جامعه سرچشمه می گرفت و تعصب قبیله ای و پیروی کودکوانه از اجداد قبیله در آن جامعه، جایگزین تعلق، منطق و بردباری شده بود.

۱۸. آنان به الله به عنوان آفریننده و خالق جهان اعتقاد داشتند اما برای خدا شریک قائل می شدند.

۱۹. محل نگهداری و نیایش بت های گوناگون

۲۰. آیه ۹۴ سوره حجر " آنچه را دستور داری آشکار کن و از مشرکان روی بگردان "

۲۱. دعوت حضرت محمد (ص) را نپذیرفتند و اعلام کردند که ما از آیین پدران و اجداد خویش پیروی می کنیم .

۲۲. در ابتدای دعوت مخالفت شدیدی با پیامبر داشتند اما با گسترش دعوت و گرایش جوانان و مستضعفان به اسلام درصدد برآمدند با پیامبر و اسلام مقابله کنند.

۲۳. الف. احساسات دینی و اعتقاد راسخ سران مشرک به بت ها ب. ترس از متزلزل شدن موقعیت تجاری و سیاسی مکه و محروم ماندن قریش از کسب سود هنگفت تجارت با سرزمین های دیگر پ. رقابت های قبیله ای و حسادت طایفه ای

۲۴. مشرکان، ابوطالب بزرگ طایفه بنی هاشم را در تنگنا قرار دادند که برادرزاده خود را وادار نماید دست از عقایدش بردارد و یا او را به آنان بسپارد اما ابوطالب نه تنها از پیامبر دست نکشید بلکه طایفه بنی هاشم را به حمایت از آن حضرت فراخواند. همه بنی هاشم درخواست ابوطالب را اجابت کردند، فقط ابولهب از این کار سرباز زد.

۲۵. بنی هاشم را تحت محاصره اجتماعی-اقتصادی فرار دادند. از این رو معاهده ای نوشتند که بر اساس آن هرگونه مراوده اجتماعی از قبیل ازدواج و ارتباط اقتصادی مانند خرید و فروش کالا با بنی هاشم ممنوع شد .

۲۶. به شعب ابی طالب در اطراف مکه پناه بردند. آنان حدود سه سال در آنجا ماندند و مشکلات و سختی های فراوانی تحمل کردند.

۲۷. جسارت و آزار سران قریش نسبت به رسول خدا بیشتر شد .

۲۸. الف) در آن زمان تمام قبایل با یکدیگر پیوند داشتند به همین دلیل تعدادی از قبایل برایشان سخت بود بستگانشان از بین بروند به همین دلیل به همراهی هشام بن عمرو تحریم را محکوم کردند ب) دلیل اصلی اما خبری بود که رسول به عمویش در مورد خوردن نامه توسط موریانه داد و مشرکان گفتند این حرف دروغ است بعد از این ماجرا توافق کردند اگر حرف پیامبر درست باشد تحریم را نقض خواهند کرد و عاقبت نیز مشرکان وقتی آگاه شدند تمام قسمت های نامه به جز الله پاره شده بود تحریم را پایان دادند.

۲۹. اهالی طائف نه تنها از پیامبر استقبال نکردند بلکه با بی احترامی و اهانت آن حضرت را از شهرشان راندند و اشان ناگزیر شدند با حمایت خواهی از یکی از اشراف مکه به آن شهر بازگردند.

۳۰. در جریان مراسم حج تعدادی از مردم یثرب دعوت پیامبر به اسلام را پذیرفتند.